

INSTITUT OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1993

VILNIUS 1994

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1993

VILNIUS 1994

STATE OF CALIFORNIA - DEPARTMENT OF REVENUE

ALVIN K. ...
MAYOR ...
YONKERS

STATE OF CALIFORNIA - DEPARTMENT OF REVENUE

ALVIN K. ...
MAYOR ...
YONKERS

STATE OF CALIFORNIA - DEPARTMENT OF REVENUE

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

90 000 000
1993

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
1993 METAI

VILNIUS, MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA, 1994

UDK 947.45

Li 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas MERKYS (vyr. redaktorius), Antanas TYLA (vyr. redaktoriaus pavad.), Al-
fonsas EIDINTAS, Vytautas KAZAKEVICIUS, Vacys MILIUS, Gediminas RŪDIS,
Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Redakcijos adresas:

2600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

ISBN 5-420-01308-8

© Lietuvos istorijos institutas, 1994

MŪSŲ JUBILIATAI

JURGIS GIMBUTAS

Senos žemaičių bajorų Gimbutų giminės palikuonis J. Gimbutas 1918 m. sausio 18 d. gimė Maskvoje. 1935 m. Kaune baigė „Aušros“ gimnaziją, o 1941 m. Vytauto Didžiojo universitete gavo statybos inžinieriaus diplomą. 1940—1944 m. šio universiteto Statybos fakultete dirbo laborantu, vyr. asistentu. 1944 m. liepos mėn. iš Žemaitijos su šeima pasitraukė į Vakarų. 1945—1948 m.—Stutgarto aukštosios technikos mokyklos doktorantas. 1948 m. ten pat apgynė daktaro disertaciją „Das Dach des litauischen Bauernhauses aus dem 19. Jahrhundert“, kuri tais pačiais metais buvo išspausdinta kaip monografija. Tuo metu šis darbas sulaukė gausių recenzijų ir iki šiol dar nėra kieno nors pralenktas. 1946—1948 m. statybos technologijos kursų dėstė tarptautiniame UNRRA universitete Miunchene. 1949 m. su šeima persikėlė į JAV, pradžioje apsigyveno Bostone, vėliau — netoli jo esančiame Arlingtone. 1949—1983 m.—statybos projektų inžinierius vienoje Bostono firmų, nuo 1967 m.—jos dailininkas ir Struktūrų skyriaus vedėjas. 1983 m. išėjęs į pensiją, atsidėjo vien lituanistiniam tiriamajam darbui.

Platūs visuomeninės bei mokslinės J. Gimbuto veiklos barai: Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos narys, Amerikos civilinių inžinierių sąjungos narys, Lituanistikos instituto tikrasis narys (1964—1973 m. jo Tautotyros ir kraštotyros skyriaus vedėjas, 1973—1978 m. — pirmininkas), bostoniškės „Lietuvių enciklopedijos“ redakcijos narys ir Statybos skyriaus vedėjas, Lietuvių skautų sąjungos narys, Baltų studijų asociacijos narys steigėjas, nuo 1989 m. priklauso Lietuvos mokslininkų sąjungai.

J. Gimbuto mokslinė veikla keliašakė: kaimo architektūros tyrimai, mokslo istorijos darbai, recenzijos ir apžvalgos. Greta I. Butkevičiaus, K. Čerbulėno, K. Šešelgio jis yra vienas iš įžymiausių Lietuvos kaimo architektūros tyrinėtojų. Šia sritimi jis pradėjo domėtis dirbdamas Vytauto Didžiojo universitete: rinko medžiagą Vytauto Didžiojo kultūros muziejuje, kaimuose, plačiai panaudojo lietuvių bei kitataučių senuosius ir naujuosius tyrinėjimus. Atsidūręs Vokietijoje, duomenis rinko iš ten buvusių vyresniosios kartos inteligentų. Be minėtos disertacijos išleidimo, J. Gimbutas įsijungė į išėivijos vykdytus lietuvių etninų pakraščių istorijos ir kultūros tyrimus, paskelbdamas dvi studijas — „Lietuvių sodžiaus archi-

tektūra Mažojoje Lietuvoje“ (1958) ir „Rytų Lietuvos kaimų sodybos ir trobesiai“ (1980). Pastarojo darbo angliškas vertimas „Traditional Villages of Eastern Lithuania“ pasirodė 1985 m. Į Mažosios Lietuvos kaimo statybą pažiūrėta dviem aspektais: kaip į vakarinių lietuvių medžiaginės kultūros sritį ir kaip į etninės kultūros požymį. O darbe apie Rytų Lietuvos kaimo statybą viena išvadų yra tokia: „Nėra esminių skirtumų tarp vidurio ir rytų aukštaičių kaimų ir trobesių“ (rytų aukštaičiais čia suprantama 1920—1939 metais lenkų okupuota Rytų Lietuvos dalis). Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejų J. Gimbutas pagerbė 1987 m. „Aiduose“ paskelbtu dideliu straipsniu „Būdingosios medinės bažnyčios ir varpinės Lietuvoje“. Jubiliasas domėjosi ir vakarinių lietuvių antkapiniais paminklais: 1966 m. apie juos paskelbė straipsnį „Mažosios Lietuvos krikštų formos“. Čia pateikta savita jų klasifikacija: 1) gamtinių pavidalų stelos, 2) kryžminiai kryžiai, 3) urnos pavidalo plokštės.

J. Gimbutas pagerbė du savo profesorius — hidrologą Steponą Kolu-pailą ir inžinierių bei valstybininką Joną Šimoliūną, parengdamas apie juos monografijas (apie pirmąjį rašė kartu su J. V. Daniu). Tai indėlis į mūsų mokslo istoriją.

1992 m. vilniškei Mokslo ir enciklopedijų leidyklai J. Gimbutas yra įteikęs gausiai piešiniais ir nuotraukomis iliustruotą monografiją apie Lietuvos kaimo architektūros puošybą. Tai kondensuotas, tikslingai sukonstruotas, gausiai piešiniais ir nuotraukomis iliustruotas darbas, kuriam parengti, be jau paskelbtos literatūros, savo surinktų duomenų, panaudota Lietuvos istorijos instituto ir Lietuvos nacionalinio muziejaus ikonografinė medžiaga. Monografijoje klasifikuojami kaimo gyvenamųjų ir ūkinių trobesių ornamentai, bandoma aiškinti jų kilmės ir raidos ypatumus.

J. Gimbutas buvo ir yra geranoriškas Lietuvoje išleistų architektūros istorijos, paminklotyros, etnografijos ir kraštotyros darbų recenzentas. Recenzijų yra paskelbęs „Aiduose“, „Drauge“, „Lituanistikos darbuose“, „Technikos žodyje“, „Tėviškės žiburiuose“.

Daugybė straipsnių apie vietovių istorijas, kaimo architektūrą, tyrinėjimus pajvairino „Lietuvių enciklopediją“ ir „Encyclopedia Lituanica“. Pirmosios enciklopedijos papildymų tomą (37-ąjį) J. Gimbutas su istoriku Simu Sužiedėliu tvarkė kaip vyriausiasis redaktorius. Šiose enciklopedijose paskelbė nemaža straipsnelių ir apie Lietuvoje dirbančius tyrinėtojus. Broniaus Kvicklio monumentaliam „Lietuvos bažnyčių“ šešiatomiui J. Gimbutas parašė straipsnių apie bažnyčių architektūrinės dalis. Kai buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė, ėmė bendradarbiauti ir gimtojo krašto periodiniuose leidiniuose.

Mokslinius ryšius su Lietuvos institucijomis ir atskirais tyrinėtojais J. Gimbutas jau seniai palaiko. 1985—1993 m. laikotarpiu penkis kartus lankėsi gimtajame krašte. 1991 m. su pranešimu apie skansenus Lietuvoje ir kitur dalyvavo VII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume. Jis siunčia knygas ir periodinius leidinius Lietuvos mokslų akademijos ir Vilniaus universiteto bibliotekoms. Ypač minėtinos šios dovanos: pirmoji yra gavusi „Encyclopedia Lituanica“, antroji — lietuvių išeivijos anglų kalba leidžiamo žurnalo „Lituanus“ komplektą. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje yra sudaręs savo fondą, Lietuvos istorijos ins-

tituto Etnografijos skyriui atsiuntė savo Lietuvoje darytų trobesių negatyvus. Dalį leidinių ir rankraščių yra įteikęs Putname esančiam Alkos muziejui, archyvui ir bibliotekai. 1993 m. svečiuodamasis Lietuvoje, rektoriui prof. B. Vaškeliui pažadėjo dovanoti leidinių Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekai.

J. Gimbutą 75-mečio proga gražiai pagerbė Bostono ir apylinkių lietuviai savo klube, paminėjo JAV lietuvių laikraščiai, o Vilniaus universiteto biblioteka išleido Izabėlės Černiauskiėnės sudarytą bibliografinę rodyklę. Ji rodo, kad 1938—1992 m. jubilias paskelbė 969 pozicijas (čia dar nebuvo galimybės sudėti 1992 m. pabaigoje paskelbtų straipsnių), o apie jį parašyta 60 straipsnių.

V. Milius